

Tutmondiĝo, uzata lingvo kaj etiko de komunikado en amaskomunikiloj¹

Prof. Dr. Eva Poláková, PhD. (Slovakio)

Resumo

Tutmondaj procezoj celantaj al tutgloba mondiĝo forte influas komunikadon pere de amaskomunikiloj. La lingvo uzata en naciaj ĵurnaloj, televidiloj, en radio, jam ne estas pura nacia lingvo, sed iu „miksaĵo“ de nacia vortprovizo kun multe da anglaj vortoj kaj multaj ĝeneralaj fremdaj vortoj. Krome, ĵurnalistoj pli kaj pli forgesas, ke ilia devo estas respekti profesiajn moralajn leĝojn, kiuj validas en konkreta socio. Bedaŭrinde ni ofte observas en publikigitaj informoj ne nur lingve, sed ankaŭ enhave maletikajn kutimojn de ĵurnalistoj. Amaskomunikiloj certe influas publikon, kaj inverse – publiko, socio, povus kaj devus (!) influi la etikon de mesaĝoj, kiujn disvolvas amaskomunikiloj, kaj tute malakcepti maletikajn informojn sendepende de kiu lando iu ĵurnalisto kaj lia mesaĝo devenas.

1 Enkonduko

Sekve de tutmondiĝo mallongiĝas la tempo bezonata por transporto de homo, fabrikaĵoj kaj informoj, kaj el diferencigitaj kulturaj societoj ekestas uniforma, integrita amaso – komunumo de nacioj, kies informiteco dependas precipe de hodiaŭ jam ankaŭ tutmondigitaj amasperiloj. En konsekvenco de tio okazas reciprokaj financaj, ekonomiaj, sociaj, politikaj kaj ĉefe kulturaj ligitecoj de individuoj kaj nacioj. Eĉ se ĝis nun ne estas unusence specifaj funkcioj, graveco kaj influo de periloj en procedo de tutmondiĝo de socio, tamen certas, ke periloj grandparte kunagas en kreado de amaskulturo (amaskulturon ni komprenas kiel la plej divastiĝintan simbolan kulturon reprezentatan unuavice per produktoj diskonigataj helpe de periodaĵoj, filmo, televido kaj interreto) kaj de tutmondigaj kulturaj evolutendencoj, en kiuj iom post iom pereas la unika identeco de naciaj kulturoj. Kune kun tutmondigaj kulturaj tendencoj aperas ankaŭ la „nov-malnova fenomeno“, nome la lingva imperiismo. Tiu ĉi povas esti komprenata kiel subkategorio de kultura imperiismo, kune kun la imperiismo perila. Graveco de komunikado en tutmondigaj sociaj procezoj kaj neklara difinado kaj pozicio de komuna komunikadlingvo, ties anstataŭo per la Angla, signifas por nia kultura mondo eblan endanĝerigon pere de kulturo kaj sekve ankaŭ per ekonomia superrego de ŝtatoj, kies lingvo estas dominantanta en la internacia komunikado. Problemo de komuna monda aŭ eŭropa lingvo estas pli kaj pli urĝa ankaŭ en la kampo

1 La artikolo ekestis kiel parta eliro de projekto KEGA 008UMB-4/2015: Homaj rajtoj kaj anti-antaŭjuĝa klerigado.

de perila komunikado kaj en la kampo de klerigo, ĉar la stereotipoj prezentataj de periloj kaj edukado pli kaj pli servas al la celoj de konsumo kaj al produktado de konsumantoj, sed ne al eduko de kritikemaj civitanoj.

2 Problemo de komuna eŭropa lingvo

Eŭropa Unio ne havas komunan oficialan, eventuale oficejan lingvon, sed la lingvoj de la membroŝtatoj estas samtempe oficialaj lingvoj de EU. Teorie tial ĉiuj lingvoj de la Unio egalvaloras, ĉu temas pri la Angla aŭ la Franca, aŭ pri la Slovaka aŭ eĉ pri la Malta, parolata de proksimume tricent kvindek mil homoj. Dinamismo de ĉiutaga vivo en la EU estas dum ĝia kresko tiom enorma, ke malgrandaj lingvoj havas praktike neniun ŝancon egalvalore partopreni en internacia eŭropa komunikado, ili ne sukcesas terminologie absorbi novajn fenomenojn, tial ili uzas adaptitajn anglicismojn. Kulturoj kaj lingvoj de malgrandaj nacioj estas minacataj de fakta hierarkio de fortaj lingvoj en EU. Naciaj periloj, kiuj devus kontribui al kreskigo kaj evoluo de nacia lingvo, male uzas pli kaj pli iun hibridan nacilingvon miksitan kun aro da fremdaj vortoj kaj anglicismoj: per tio la periloj malaltigas la kulturon de la nacia lingvo, kaj per tio ili eĉ ne kontribuas al la komuna eŭropa kulturo. Solvo de tiu ĉi komplika problemsituacio estas en akcepto de definitiva koncepto de eŭropa lingva politiko, sed samtempe oni devas respekti pluajn aspektojn – kelkajn el ili ni mencias sube.

Lingva aspekto

Dum uzado de pluraj lingvoj en diskuto ofte ekestas, kaŭze de semantikaj diferencoj, problemoj, kiel precize esprimi la sencon de originalo. Eraraj tradukoj kaj el tio sekvantaj miskomprenoj estas oftaj, malgraŭ eminentaj tradukistoj. Plej ofte oni rimarkas tion dum simultana interpretado. La problemoj komplikiĝas, kiam la delegitoj ne plene regas la lingvon, en kiu ili devas paroli – la interpretado tiam estas tre mlapreciza kaj komplika. Plua problemoj de la lingva aspekto de internacia lingva komunikado estas problemoj de tiel nomata invado de internaciaj lingvoj en la strukturon de lingvoj naciaj. Tiun ĉi fakton mencias ankaŭ R. Phillipson (2003), kiu substrekas, ke lingvoj dum la historio de la homaro ĉiam ekspansiis kaj pereis, kio ja okazas ankaŭ nun, kiam la lingvoj de la fortaj ŝtatoj ekspansias, kun malavantaĝo por aliaj lingvoj. Praktika preferado de la Angla havas gravajn konsekvencojn por uzantoj de aliaj lingvoj, por iliaj edukaj sistemoj kaj profesiaj kvalifikoj, por ekonomio kaj por bunteco de naciaj kulturoj.

Jure lingvistika aspekto

Ĝi rilatas al tradukoj de gravaj juraj dokumentoj en naciajn lingvojn. En Eŭropa Unio komencas malfacilaĵoj en la jura lingvistiko, kiu pritraktas problemojn de unuigita terminologio de juraj preskriboj kaj jure-lingvistika revizio de juraj tekstoj kaj ties tradukoj.

Jure politika aspekto

Ne ekzistas ajna preskribo nek alia regulo de internacia rajto, kiu aprobus unu aŭ plurajn lingvojn kiel devige laboraj por diplomacio aŭ por internaciaj rilatoj. Aliflanke, la tuta batalo pri uzado de internaciaj lingvoj malkovras la politikan gravecon de la problemo. La ŝtato, kies lingvo estas akceptita kiel laborlingvo, akiras grandan avantaĝon kompare al nacioj, kies lingvoj ne apartenas al tiu kategorio. Kun iom da kuraĝo eblas diri, ke la fortaj ŝtatoj pere de siaj lingvoj eksportas ankaŭ sian ideologion, precipe se ĝi apogiĝas al ekonomia aŭ milita forto.

Psikologia aspekto

Ne ekzistas homo, kiu ne sentas sin limigita dum parolado aŭ skribado en fremda lingvo. Ju pli la homo kleras, des pli severe li pritaksas la nivelon de propra esprimado en fremda lingvo. Ofte okazas, ke ĉeestanto de aranĝo dezirus diri ion, sed pro nesufiĉa kono de la uzata lingvo li preferas rezigni kaj silenti. Tio kreas spacon por tiuj ĉeestantoj, kies naciaj lingvoj estas laborlingvoj de la aranĝo. Iliaj intervenoj estas pli longaj kaj bona lingvoscio ebligas al ili foje deflankiĝi de la teksto, tiamaniere ekestas persona kontakto inter preleganto kaj aŭskultantoj. Tiu ĉi psikologia valoro grandparte malaperas, se la parolanto ne uzas sian gepatran lingvon, ĉar li baraktas kun sia teksto kaj kreas psikan izoligon. Tio montriĝas eĉ pli frape dum la fakaj diskutoj ĉe ronda tablo.

Teknika aspekto

Por traduko kaj interpretado kiel baza solvo de la problemo de internacia lingva komunikado validas la formulo $n \cdot (n-1)$. Tio signifas, ke se teorie dum la diskutado de organoj de Eŭropa Unio estis uzataj dek unu lingvoj, oni devis prizorgi interpretistojn por ĝis cent dek unu komunikadkanaloj. Tiu nombro post pligrandigo al 28 landoj kreskis al 756 kanaloj, kio ja longe trapasas la limojn de teknikaj ebloj. Ni konsciiĝas, ke kvankam tiuj nombroj estas nur hipotezaj kaj praktike la formulo (krom malgrandaj esceptoj) ne validas, la realajn problemojn kaŭzas antaŭ ĉio la manko de kvalifikitaj interpretistoj.

Ekonomia aspekto

Kiom entute kostas la realigo de principo de multlingveco, tion ne eblas precize ekscii. La finanĉplanoj de internaciaj organizaĵoj ne estas detale konataj, ĉar entute ne klaras eĉ tio, kion oni enkalkulu kiel elspezoj por lingvaj servoj. Principe tamen eblas diferencigi inter rektaj (tradukoj kaj interpretadoj) kaj malrektaj lingvaj elspezoj, kiuj enhavas ankaŭ elspezojn por administrado, presigo de materialoj, distribuo kaj tiel plu. En raportoj, kiuj aperas al tiu ĉi temo, tiuj sumoj estas vere avertigaj. Ekzemple informoj, kiujn liveris la ĝenerala direktoro de tradukaj servoj EK J.K.Lönnroth, reprezentas nur por tradukservoj ĉirkaŭ ducent tridek milionojn da eŭroj (en la jaro dumil tri), dum post la kresko de Eŭropa Unio en la jaro dumil sep la amplekso estas

preskaŭ duobla, kaj krome en la sumo ne estas enkalkulitaj tradukoj de aliaj institucioj de EU, kiuj en la jaro 2012 atingis pli ol naŭcent milionojn da eŭroj (aktuala statistiko al mi ne estas je dispono). Tiurilate estas interesaj ankaŭ informoj troviĝantaj en la raporto de la svisa profesoro F. Grin (alireblaj sub: <http://www.ladocumentation-francaise.fr/var/storage/rapports-publics/054000678.pdf>) interalie pri tio, ke, pro la dominanta pozicio de la angla lingvo en internacia lingva komunikado, Britio enspezas ĉiujare dek sep ĝis dek ok miliardojn da eŭroj, kio estas pli ol unu procento de la brita kruda nacia produkto.

3 Eblaj solvoj de la lingva problemo en internacia komunikado de EU

Eŭropa kultura identeco estas momente sentata kiel aro da naciaj identecoj, reciproka influado kaj pliriĉigo de naciaj kulturoj, kun tendenco al multkulturismo kaj multlingvismo. Novaj komunaj eŭropaj valoroj kaj identeco devus esti laŭleĝe limigitaj, por ke ili en la kadro de subsidenco ne subpremu kaj ne anstataŭu naciajn valorojn kaj identecon. Eŭropa kultura identeco do estas nuntempe komprenata kiel sumo de naciaj identecoj, kultura identeco en diverseco, komuna konscia pozitiva rilato al eŭropaj lingvoj, kies evoluo devas EU sendiskriminacie certigi.

Al eŭropanoj ĝis nun mankas la plej grava signo de la kultura unueco – komuna eŭropa lingvo. En la pasinteco, la eŭropa tradicio enhavis flanke de naciaj lingvoj kaj dialektoj ankaŭ komunan lingvon de eŭropa komunikado. Dum jarcentoj plenumis tiun funkcion la latina lingvo, nuntempe ĝi estas la Angla. La latina kaj franca lingvoj ne havis negativan influon al la evoluo de naciaj lingvoj kaj multlingvismo, sed en la kondiĉoj de la hodiaŭa ekspansio de la Angla, tiu ĉi danĝero estas reala.

En Eŭropa Unio ĝis nun restas valida la proklamo pri uzado de lingvoj el la jaro mil naŭcent kvindek ok, numero ducent deksep de la tiel nomata Roma kontrakto, laŭ kiuj oficialaj kaj samtempe laboraj lingvoj estas ĉiuj lingvoj de la membroŝtatoj (tiam Eŭropa Ekonomia Komunumo), sed la praktiko estas tute alia. La kaŭzo estas ĉefe la fakto, ke la nombro de tradukoj hodiaŭ trapasas la limojn de teknika, terminologia kaj ekonomia realigeblo. En la komunikado de EU oni do komencis „mallaŭte“ apliki praktikon konsistantan en redukto de nombro de laborlingvoj, tiel nomatan elektran multlingvismon.

Tiu ĉi koncepto antaŭvidas uzadon de unuopaj laborlingvoj „laŭ bezono kaj ebloj“.

Principe estas aplikataj sekvaj modeloj (la ebloj povas havi kaj havas kelkajn variantojn):

- Asimetria interpretado (el ĉiuj lingvoj nur al kelkaj),
- Uzado de pontolingvoj – duetapa interpretado,
- Validigo de gvidaj lingvoj (unu, du, tri, kvar),
- Sistemo de „lingua franca“ (unu lingvo) .

Estas klare, ke la plej akceptebla varianto estus la sistemo de unu lingvo – nur restas la demando, kiu ĝi estu: ĉu iu nacia lingvo, aŭ iu planlingvo, neŭtrala lingvo? La diskuto pri tiu temo oficiale neniam ĝis nun malfermiĝis sur la plej alta nivelo kaj la lingva politiko ne estis prilaborita.

Ekzemple, jam dum la simpozio de ne-sxtataj organizajxoj en EU-parlamento okazinta fine de j. 2002 (vidu: www.europe.citizen.net) kaj en la posta seminario „Eŭropa lingva politiko“ kiu okazis en Kodaň en julio 2003, ili rekomendis al la landoj de Eŭropo kaj EU:

– *sisteme komenci pritraktadon (scienc-esploran kaj soci-nacian) de lingvaj problemoj, ke ili klasigu unuavice por si mem deziratan kaj kutiman lingvopolitikon kadre de EU.*

Tio praktike signifas diskonigi kaj formuladi ebla solvado sur kvar ebenoj:

1. Sur la ebena nacia kaj supernacia infrastrukturo por lingva politiko.
2. Sur la ebena de instancoj en EU.
3. Sur la ebena de instruado kaj lernado de lingvoj.
4. Sur la ebena de lingvistika esploro.

Ili rekomendis, ke landoj ekfondas naciajn interlingvistikajn organizaĵojn kaj lingvistikajn siociajn centrojn kiu informos la publikon pri ĉiuj lingvaj problemoj.

Kaj fin-fine estis rekomendita kaj eblaj nur tri eblecoj kaj ĝia reala aplikado devos esti ĉiam komparata kun valideco de jam menciitaj 4 ĉefaj postuloj.

Unua eblo: EU uzas ĉiujn oficialajn lingvojn egale.

Tio solvo jam nun ne estas realigebla por multe da lingvoj kaj problemoj kun tradukado kaj sekve pri ekonomiaj problemoj.

Dua eblo: En EU uzi du – tri aŭ ĝis kvin naciajn lingvojn – tio estas koncepto de multlingveco. Sed tio certe signifas diskriminado de ŝtatoj, nacioj, kulturoj, lingvoj kiu ne apartenas en dominantaj, elektitaj.

Tria eblo: Du lingvoj devaj por ĉiuj!

Unu lingvo kiu garantias egalecon, efektivecon, kaj inter- kaj trans-etnikan komunikadon – t.e. iu universala lingvomodelo (planlingvo).

Certe tiu ĉi solvo estas plej bona, ĉar respregulas ĉiujn postulojn. Sed ĝia malavantaĝo estas, ke ĝis nun oni ne alprenis iu ajn politikan decidon pri la studo kaj esploro universalaj lingvaj sistemoj kaj modeloj laŭ kiu povus diri: tiu ĉi modelo estas plej efikan!

Ankaŭ dumtempe estas observeblaj kelkaj aktivecoj en unuopaj membroŝtatoj koncerne de tiu ĉi problemaro, kiuj poste estas transportataj ankaŭ en la koncernajn komisionojn de EU.

Sur nacia ebena mi povas mencii aktivecojn en Slovakio. Slovakio jam havas iun sperton kun la lingvopolitikaj proponoj. Unue tio okazis ĉe la „Nacia Konvento pri EU“ (2004 – 2006). En Bratislavo (24.– 25. 11. 2006) tiam okazis internacia konferenco pri la lingvaj problemoj kadre de la ŝtatoj V4 kaj en la jaro 2016 estas

planata simila konferenco „Perspektivoj de lingva komunikado en EU“, kies celo estas malfermi tuteŭropajn debatojn pri la demandoj de lingva politiko de la Eŭropa Unio.

Bedaŭrinde, ĉi tiuj informoj estas nur sporade distribuita inter civitanoj. Amas-komunikiloj publikas pli da informoj pri diversaj katastrofoj, aŭ ekonomiaj problemoj, sed ili malofte avertas atenton al la kultura dimensio de la eŭropa civitaneco.

En nuntempo oni devus postuli, ke la informan kaj lingvan klerigon pli celkonscie efektivigu amasaj komunikadaj periloj, kaj tio sur ĉiuj niveloj.

4 Rolo de periloj dum solvado de lingva problemo de EU

Amasaj komunikadaj periloj iĝis unu el la unuarangaj komunikadaj rimedoj inter ŝtato, socio kaj individuo. Ili estas instrumentoj de komunikado de la perata informo dum mallonga tempo al granda kvanto de adresatoj; komunikado, kiun partoprenas ĉiuj membroj de la socio sendepende de sia aparteno rasa, etna, religia, politika aŭ alia. Ili tial havas certan, tamen malbone mezureblan influon al formado de la socio, eĉ al formado de la unuopulo. Tiu ĉi influo povus en la kazo de konkreta realigo de etiko montriĝi en periloj kaj en la kresko de kultura kaj morala konscio de la tuta socio. Tamen, periloj pro influo de tutmondiĝo kaj komerciigo pli kontribuas al deformado de amasa gusto ol al ties kultivado.

Bulvardaj periloj preskaŭ ne plu okupiĝas pri gravaj socio-ekonomiaj temoj, sed iliaj unuaj paĝoj estas dediĉataj al katastrofoj, krimaj agoj aŭ amara aferoj de iuj sociaj pseŭdo-aŭtoritatoj. La celo de redaktistoj estas kapti atentemon je ĉiu prezo kaj en la senco de „la celo sanktigas la rimedojn“ oni ofte uzas eĉ ilojn neetikajn. La plej bona ĵurnalisto ne plu estas tiu, kiu informas serioze kaj vere, sed tiu, kiu alportas la plej pikantan informon – tia ĵurnalisto estas pli populara kaj pli finance aprezata. La uzata lingvo neniel kultivas la komunikajn kapablojn de la legantoj, sed ĝi ofte kontribuas al degenero de nacia skriblingvo.

Malgraŭ tiu ĉi negativa perila komunikada tendenco, grandan rolon ĉiam ankoraŭ ludas periloj opiniformaj kaj ĵurnalisto renomaj, respektantaj profesian etikon, kiuj klopodas peri gravajn sociajn temojn prezentatajn per kultivita lingvaĵo. Do precize tiaj ĵurnalisto devus havi intereson pri tio, ke la civitanoj en ĉiuj ŝtatoj de EU eksciu pri la nuna stato kaj pri perspektivaj ebloj de la lingva komunikado en EU, por ke ili poste en eventuala referendumo povu fidi kaj kvalifikite decidi pri estonta lingvopolitiko de la Eŭropa Unio.

Literaturo

Blanke, Detlev. 2002. Gleiche Rechte für alle Sprachen? Zur Sprachenpolitik der EU. In: Berichte des Forschungsinstituts der Internationalen Wissenschaftlichen Vereinigung Weltwissenschaft und Weltpolitik. Parto 1.: Berichte 12 (2002), n-ro. 122, sept.,

p. 33–39; parto 2.: Berichte 12 (2002), n-ro. 123, okt., p. 34–41; parto III: Berichte 12 (2002), n-ro. 124, nov., p. 58–69

Frank, Helmar G. 1999. Europa so – oder besser? Anstöße zu Diagnose und Therapie. ALEUS, Paderborn 1999.

Hartley, T. C. 2000. Constitutional Problems of the EÚropean Union. Oxford, Portland: Hart Publishing..

Phillipson, Robert. 2003. English-only Europe? Challenging language policy. London – New York 2003.

Schubert, Manuel: Die Sprachenvielfalt der EÚ. In: Internationale Politik 2001/2, S. 43–46.

Adreso de la aŭtoro

prof. Dr. Eva Poláková, PhD.

Matej-Bel-Universitato en Banská Bystrica, Slovakio

epolakret@gmail.com